

Wiktor Hahn

Tomasz Corneille i Franciszek Zabłocki

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 10/1/4, 32-52

1911

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dr WIKTOR HAHN.

TOMASZ CORNEILLE I FRANCISZEK ZABŁOCKI.

(Le geolier de soi-même = Sowizdrzał, rycerz z przypadku.
Le berger extravagant = Pasterz szalony).

Badania nad źródłami komedyi Franciszka Zabłockiego, jakkolwiek w ostatnim czasie znacznie pogłębione, nie wyczerpały jeszcze kwestyi w zupełności, z 64 bowiem utworów autora *Fircyka w zalotach* znamy na razie źródła 38. W obecnym artykule pragnę zastanowić się nad *Sowizdrzałem, rycerzem z przypadku*, komedią w pięciu aktach, znaną dotąd tylko ze streszczenia, jakie podał Piotr Chmielowski w studyum o Zabłockim.¹⁾ Komedya ta zachowała się w rękopisie Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu (liczba rękopisu 77, in 4-to, s. 124 liczbowanych), jakoteż w rękopisie jednej z bibliotek warszawskich²⁾, drukiem jednak nigdzie dotąd nie była ogłoszona.³⁾

Sowizdrzał, rycerz z przypadku nie jest jednak oryginalnym utworem Zabłockiego, lecz parafrazą prozaiczną komedyi Tomasza Corneille'a (1625+1709): *Le geolier de soi-*

---

¹⁾ Nasza literatura dramatyczna. Petersburg, 1898, s. 118 i nn.

²⁾ Kąsinowski B., *Garść nowych szczegółów o dramatycznej twórczości Franciszka Zabłockiego* (Pamiętnik literacki, 1905, s. 60, 63). Według K. Esteichera, *Bibliografia polska* I, 356, wystawiono ją w r. 1796.

³⁾ Korzystałem z rękopisu poznańskiego dzięki wielkiej uprzejmości dra Bolesława Erzepkiego, któremu na tem miejscu składam za jego uczynność serdeczne podziękowanie. Rękopis jest bardzo niedbałą kopią, zawiera też wiele zwrotów błędnych, utrudniających nieraz nawet zrozumienie myśli.

même ou Jodelet prince (1655). Zdaniem krytyki fachowej¹⁾ należy wspomniana komedia Corneille'a do jego najlepszych utworów, oryginalną jednak i ona nie jest, gdyż treść jej zaczerpnął autor francuski z komedyi Calderona: *Alcaide de sí mismo* (1651)²⁾. Charakterystyczne przytem, że wymieniona komedia Calderona natchnęła także innego autora francuskiego Pawła Scarrona do osnucia komedyi na tem samym tle p. t. *Le Gardien de soi-même* (1653), znacznie jednak słabszej od utworu Corneille'a. Mamy tu więc do czynienia z ciekawym objawem wpływu pośredniego — (Calderon — Corneille — Scarron — Zabłocki); o wpływie bezpośrednim Calderona na Zabłockiego nie można mówić, gdyż komedia Zabłockiego wykazuje zupełną zgodność z komedią Corneille'a w układzie sztuki, podziale na akty i sceny, wprowadzeniu osób występujących, akcji i dyalogu.

Akcyja komedyi Corneille'a rozgrywa się w pięciu aktach, podobnież u Zabłockiego (u Calderona w trzech dniach), osobom zaś u Corneille'a odpowiadają u Zabłockiego te same z pewnemi zmianami, a mianowicie: *Le roi de Naples* = król Murcyi; *Fédéric, prince de Sicile, amoureux de Laure* = Filip Wspaniały, król Grenaty; *Edouard, infant de Sicile* = Infant Grenaty, brat jego; *Laura, princesse de Naples* = Eleonora, córka króla Murcyi; *Isabelle, princesse de Salerne* = Izabella, księżniczka z Kallatrawy; *Julie, confidente de Laure* = Julia, poufała Eleonory; *Flore, confidente d' Isabelle* = Laura, powiernica Izabelli; *Octave, écuyer de Fédéric* = Don Octawi; *Enrique et Sanche, officiers du roi de*

¹⁾ Por. przedewszystkiem Gustawa Reyniera, *Thomas Corneille, sa vie et son théâtre*. Paris, 1892, s. 207 nn.

²⁾ Günthner Engelbert, *Calderon und seine Werke*. Freiburg im Breisgau, 1888, II, 104 n. Bibliografię szczegółową o tej komedyi Calderona podaje H. Breymann, *Die Calderon-Litteratur, Eine bibliographisch-kritische Übersicht*. München und Berlin, 1905, por. s. 284 skorowidza.

Komedię Corneille'a przerobił na język niemiecki J. W. Matzen: *Sein selbst Gefangener oder der närrische Prinz Jodelet*, 1678, s. 1. (opera z muzyką Francka w 5 aktach z prologiem), J. P. Praetorius: *Jodelet, ein Singspiel*, 1726 (z muzyką Keisera), na język holenderski P. van Geleyn: *De sipier van zich zelven*, Amsterdam, 1678. Pod tytułem *Prinz Pickelhering* lub *Jodelet durch sich selbst verhaftet* dostała się ta sztuka do Rosyi, gdzie ją odegrano w Moskwie z końcem XVII w. lub początkiem XVIII w. Por. Breymann, l. c., s. 79 i 115.

O licznych naśladownictwach sztuki Calderona por. Breymann, l. c., s. 79. O wpływie tej komedyi Calderona na Lillę Wenedę, tragedję Słowackiego, nadmienilem już w r. 1894 w rozprawie p. t. *Studyum nad genezą Lilli Wenedy*, Lwów, s. 46, gdzie wspomniałem także o przeróbce Corneille'a.

Naples=Alwaroz, dowódca straży i Don Rodryg, dworzanin króla Murcyi; Alfonse, domestique d'Isabelle=Alfons (opuszczony w spisie osób u Zabłockiego, występuje jednak w przeróbce), Jodelet = Sowizdrzał, Pascal = Paskal. Podczas kiedy Corneille pod wpływem Calderona osnuwa komedię swą na tle stosunków włoskich, przenosi Zabłocki akcyę do Hiszpanii. U Corneille'a akcyę odbywa się w Gajecie, u Zabłockiego w Murcyi. Mimo nazwisk historycznych nie są jednak utwory wspomniane oparte na istotnych wypadkach dziejowych. Z jakich powodów Zabłocki pozmieniał koloryt i nazwiska, trudno orzec z całą pewnością, być może, że pragnął w ten sposób zatrzeć ślady oryginału, na co wskazywałaby także zmiana tytułu komedyi.

Treścią komedyi Corneille'a są przygody księcia sycylijskiego, Fryderyka. Pokochawszy córkę króla neapolitańskiego Laure, przybywa on do Gajety potajemnie, gdyż oba państwa pozostają ze sobą na stopie wojennej. Nieszczęściem zabija podczas turniejów Rudolfa, brata Izabelli, księżniczki salernijskiej, wskutek czego porzuciwszy zbroję, chroni się w lasach przed pościgiem, wysłanym za nim. Udając kupca, którego zrabowali rozbójnicy, potrafił zjednać sobie łaski Izabelli, która ujęta jego przymiotami, mianuje go dowódcą swego zamku. Tymczasem Jodelet, znalazłszy zbroję, porzuconą przez Fryderyka, przywdziewa ją na siebie, mimo przestróg swego towarzysza, Paskala, wnet jednak dostaje się w ręce orszaku żołnierzy, wysłanych celem pojmania zabójcy. Następuje teraz *qui pro quo*, pełne wesołych sytuacji: wszyscy uważają Jodeleta za Fryderyka, oddając mu odpowiednie honory mimo tego, że znajduje się pod strażą Fryderyka, temu bowiem oddała pieczę nad nim Izabella, która z miłości ku niemu nieograniczenie ufa mu. W ten sposób Fryderyk staje się dozorcą własnej swej osoby, gdyż Izabella, podobnie jak i inni, widzą w Jodelecie Fryderyka, stąd też tytuł komedyi: *le geolier de soi même*. Jodelet znów, zmuszony do odgrywania roli księcia, zachowuje się tak nieokrzesanie, że wzbudza wśród otoczenia podejrzenie, jakoby naumyślnie tym sposobem pragnął wpoić przekonanie w otoczeniu, iż nie jest księciem.

Ostatecznie rzecz cała wyjaśnia się: ze względów na pokój państwa król neapolitański przebacza prawdziwemu Fryderykowi, oddając mu córkę swą za żonę — Izabella zaś pociesza się prędko, przyjmując oświadczyzny Edwarda, brata Filipa.

Taką samą zupełnie treść ma komedia Zabłockiego, który francuskie wiersze przerabia prawie niewolniczo na prozę, gdzie-niedzie tylko opuszczając pewne ustępy, w innych znów miejscach nieznacznie rozszerzając oryginał. Wszystkie jednak zmiany, poczynione przez Zabłockiego, są tak drobne, że pracę jego musimy uznać za dosłowny niemal przekład. O postępowaniu Zabłockiego świadczą najlepiej następujące zestawienia:

Corneille, Acte I, scène 1.

Fédéric, Octave.

Fédéric.
 Ne me propose point de nou-
     [velles foiblesses,
 Voi l'état malheureux, Octave, où
     [tu me laisses,
 Voi-moi par tes conseils qui flat-
     [tent mes ennuis
 Sous cet habillement cacher ce
     [que je suis.
 C'est assez que par eux oubliant
     [sa naissance
 Un prince à sa vertu fait cette
     [violence;
 Et qu'il s'ose abaisser, pour mé-
     [nager son sang,
 Jusqu'à se dérober à l'éclat de
     [son rang.
 En effet, cet habit dont tu fais
     [mon asyle,
 Laisse-t-il voir en moi l'héritier
     [de Sicile ;
 Et sans suite en ce bois, bien
     [moins prince qu' amant,
 Connois-tu Fédéric dans ce dé-
     [guisement?

Octave.
 Seigneur, ce faux habit éloigne
     [la tempête,
 Dont le coup imprévu menaçoit
     [votre tête ;
 Mais craignant du destin les re-
     [vers éclatans,
 Songez, qu'un prince a peine à
     [se cacher long-temps ;
 Et que de sa grandeur le brillant
     [caractere
 A parlé mille fois de ce qu'il
     [vouloit taire.
 Avant qu'il vous trahisse, aban-
     [donnez ces lieux
 Où Rodolphe tué vous doit ren-
     [dre odieux ;
 Par vous l'état privé d'un con-
     [quérant si brave...

Zabłocki, Akt I, scena 1.

Filip, Oktawi.

Filip. Nie doradzaj mi no-
 wych słabości, Oktawi, dość dla
 mnie nieszczęścia pod tą ukrywać
 się odzież, abym jeszcze niesła-
 wną do tego przedsiębrał ucie-
 czkę. Bo któżby mnie poznał,
 dziedzica Grenady bez królews-
 kiej służby, w lesie, w czasach
 kawalerstwa, tułającego się ryce-
 rza i kochanka, wszystko dla
 swojej poświęcającego miłości?

Oktawi. Panie, odzież ta
 przybrana oddała burzę, z której
 nieochoybnym na głowę twoją miał
 wypaść piorun. Bój się jednak
 losu przeciwnego; pomnij, że
 wielkość nieoddzielna od stanu
 urodzenia twojego, rzadko się
 pokryć może i nim się właściwą
 tobie wyda świetnością, opuść te
 miejsca, w których zabity przez
 ciebie Rudolf obmierzłym cię
 czyni dla wszystkich. Królestwo
 przez ciebie pozabawione tak wa-
 lecznego i miłego wodza.

Mais s'il faut y périr, il est juste
                                   [à mon tour
 De donner cette vie aux soins
                                   [de mon amour.

Octave.
 Quel est votre dessein ?

Fédéric.
       Seul en cet équipage
 Je prétens m'arrêter dans ce pro-
                                   [chain village ;
 Aussi - bien mon cheval, mort
                                   [tout à coup sous moi,
 Par un nouveau malheur m'impose
                                   [cette loi.
 Dans Naples cependant va voir
                                   [ce qui se passe,
 Voi quel espoir encor m'y souffre
                                   [ma disgrâce,
 Observe ma princesse; et, si quel-
                                   [que mépris...

Octave.
 Seigneur, j'entens du bruit, gar-
                                   [dez d'être surpris.

Fédéric.
 Quelqu'un marche en effet; et, si
                                   [je ne m'abuse,
 Du plus proche sentier vient une
                                   [voix confuse.
 Dans un lieu plus secret viens
                                   [songer avec moi
 Aux moyens d'éviter les poursui-
                                   [tes du roi.

Dalsze sceny aktu pierwszego przerabia Zabłocki również w ten sam sposób, jak scenę pierwszą. Zestawiam początek sceny drugiej i następnych u autora (=C) i tłumacza (=Z).

C. scène II.
 Isabelle, Flore.

Flore.
 Oui, Madame, il est vrai que vo-
                                   [tre solitude
 En cette occasion me paroît un
                                   [peu rude.

Okta wi. Ale cóż, panie, za-
 myślasz?

Filip. Sam jeden tak jak je-
 stem przebrany, chcę czas niejaki
 zabawić w tej przyległej wiosce,
 ile że i koń mój, nieszczęściem
 postrzelony, padł. Tobie zaś zale-
 cam, udaj się do Murcyi, uważaj
 wszystkie poruszenia stolicy i
 dworu, a jeżeli będzie można,
 dowiaduj się najpilniej o króle-
 wnie, co myśli i czy wie, kto to...

Okta wi. Panie! szelest jakiś
 słyszę, schrońmy się, aby nas nie
 postrzeżono.

Filip. W samej rzeczy widzę
 idących z tej strony, w osobniej-
 sze udajmy się miejsce dla po-
 wzięcia pewnych środków, jak
 dalej postąpić wypada.

Z. scena 2.
 Izabella, Laura.

Laura.
 Osobistość twoja, pani, prawda,
 że, jak w tym czasie, jest nieco
 przykra... i t. d. do końca sceny.

C. scène III.

Fédéric, Isabelle, Flore.

Fédéric.

Madame, pardonnez un abord

[indiscret

Qui de votre entretien a rompu

[le secret.

*C. scène IV.*Fédéric, Isabelle, Alfonse,
Flore.

Isabelle.

Ton retour me surprend, étant

[inopiné.

Quoi? Le tournoi déja seroit-

[il terminé?

C. scène V.

Jodelet, Pascal.

Jodelet armé des mêmes armes, que Fédéric avoit portées au tournoi.

Holà, Nymphes, holà. Mes cris ne

[servent guères,

Et j'apostrophe en vain ces nym-

[phes bocagères;

Mes holà redoublés leur font

[doubler le pas.

Z. scena 3.

Filip, Izabella i Laura.

Filip. Pani, racz przebaczyć
nieuważnemu, zem przerwał ich
osobną rozmowę... itd., j. w.*Z. scena 4.*Filip, Izabella, Laura,
Alfons.Izabella. Don Alfons, powrót
twój, tak prędki, zadziwia mnie;
miałyżby się już skończyć turnie-
je? ... itd., j. w.*Z. scena 5.*

Sowizdrzał i Paskal.

*Sowizdrzał w zbroi, którą
miał na sobie Filip podczas tur-
niejów.*Hej, hej, śliczne tych gajów
obywatelki, nimfy, niedawnom
was tu widział i jużci was tu
niema — hola, nadaremno piersi
zrywam, czy głuche, czy oczu
nie mają?

Scenę szóstą u Corneille'a, w której występuje sam Jodelet po odejściu Paskala, włączył Zabłocki do sceny piątej, stąd akt pierwszy ma u niego o jedną scenę mniej, niż w oryginale francuskim: monolog Jodeleta w scenie szóstej przejmuje Zabłocki również do swej przeróbki.

C. scène VII.

Enrique, Soldats.

Enrique.

Cette heureuse rencontre en est

[un sûr témoin,

Amis, prenons courage, il ne peut

[être loin.

Son cheval trouvé mort dans cette

[étroite route,

Z. scena 6.

Alwaroz. Kilku żołnierzy.

Alwaroz. Koń ten zabity,
którego widzieliśmy w lesie, po-
znałem, że był siedzeniem za-
bójcy; zapewne musi blisko stąd
gdzie ukrywać się. Rozbieżmy
się po lesie... itd.

Lui manquant au besoin, l'arrête
 [ici sans doute,
 Il doit être en ce bois ; et vous
 [pouvez juger
 Si pour nous en saisir on doit
 [rien négliger.

C. scène VIII.

Enrique, Jodellet, Soldats.

Z. scena 7.

Alwaroz, Sowizdrzał,
Żołnierze.

Scenę tę Zabłocki w drobnych szczegółach rozszerzył, niepotrzebnie nadając słowom Sowizdrzała więcej gburowatości, niż u Corneille'a.

W podobny sposób przerabiał Zabłocki scenę za sceną, jak o tem przekonać się może czytelnik z zestawienia podanego poniżej w przypisku.¹⁾ Nie mogąc zestawiać większej ilości scen —

¹⁾ W poniższem zestawieniu podaję tylko nazwiska osób występujących w każdej scenie i jej początek u obu autorów.

Corneille. Acte II, scène I.

Laure, Julie.

Julie.

Madame, épargnez - vous ces
 nouveaux déplaisirs,
 Donnez quelque relâche à ces
 [profonds soupirs... it. d.

Zabłocki. Akt II, scena 1.

Eleonora, Julia.

Julia. Królowno! tych nowych
 przynajmniej trosk sobie nie do-
 dawaj i choć na chwilę głębokie
 przerwij wzdychania... itd.

Scène II. Le Roi, Laure, Julie.

Le Roi.

Apprens une heureuse nouvelle.

Scena 2. Też same i Król.

Król. Pomyślną niosą ci no-
 winę, córko moja!

Scène III. Le Roi, Laure,
Octave, Sanche, Julie.Octave *bas* à Laure:

Ah! Madame!

Laure *au roi*: Ah! Seigneur,
 Quel trouble à son aspect s'est
 [saisi de mon coeur!
 Pardonnez ce désordre à ma
 [douleur extrême;

A peine en cet état me connois —
 [je moi - même... itd.

Scena 3.

Oktawi *cicho* do Eleonory:
 Niestety moje największe.

Eleonora *do króla*:

Wybacz, panie, iż odnowiona
 boleść na widok tego jeńca zmy-
 słów mię nieraz pozbawia.

należałoby właściwie oddrukować oba utwory obok siebie — po-

Scène IV.

Le Roi, Laure, Enri que,
Sanche, Julie, Octave.

Enri que.

Sire, un heureux succès a rempli
[notre attente;

L'assassin de Rodolphe est en
[votre pouvoir.

Scena 4.

Krół, Eleonora, Alwaroz,
Rodryg, Julia, Oktawi.

Alwaroz. Panie, skutek po-
myślny uwieńczył nadzieje nasze.
Zbroja Rudolfa w twojej jest
mocy.

Scène V.

Le Roi, Enri que, Sanche,
Octave, Jodelet, Soldats.

Jodelet *aux soldats*:

Oui, ce lieu pour mon gîte est
[assez agréable.

Scena 5.

Krół, Alwaroz, Rodryg,
Oktawi, Sowizdrzał, Żołnierze.

Sowizdrzał *do żołnierzy*:

No! jakie to miejsce! Warto
jest może, abym w niem czas
jakiś przemieszkał.

Scène VI.

Jodelet, Enri que, Octave,
Soldats.

Jodelet.

Ma foi, je n'y voi goutte, ils ont
[beau haranguer,

Eux, ou moi nous avons le don
[d'extravaguer.

Scena 6.

Sowizdrzał, Alwaroz,
Oktawi, żołnierze.

Sowizdrzał. Daj go dya-
błu — tak pyszny człowiek dziwi
się, że razem i gaduła i żarto-
bliwy; zastanowiwszy się praw-
dziwie nad miejscem i osobami,
nad tem, co mówi czego ja nie
rozumiem, jedno z dwojga być
musi, że albo ja głupi albo na-
odwrót.

A. III, scène I.

Fédéric, Isabelle.

Fédéric.

Par quels vœux, désormais, Ma-
dame, ou quel service... itd.

A. III, scena 1.

Filip, Izabella.

Filip. Tak wielka uprzejmość
twoja, pani, dla cudzoziemca, do-
wodzi charakter szlachetnego na-
rodu, której odwdziaczyć... itd.

Scène II.

Fédéric, Isabelle, Enri que.
Enri que.

Madame, enfin le ciel touché de
[vos malheurs,

Semble n'avoir plus soin que
[d'essuyer vos pleurs; itd.

Scena 2.

Ciz i Alwaroz.

Alwaroz. Niebo nakoniec
rozruszone twojem, księżniczko,
umartwieniem, zdaje się, iż samo
zdarza okoliczności ku otarciu
łez twoich.

daję jeszcze dla porównania scenę ósmą aktu trzeciego z Corneil-

Scène III.

Fédéric, Isabelle, Enriquer,
Jodelet, Octave, Gardes.

Octave *bas*:
Quoi, mon Prince en ces lieux?

Scena 3.

Ciż, Sowizdrzał, Oktawi,
żołnierze.

Oktawi *na boku*: Przebóg!
Filipa tu znajduję.

Do sceny trzeciej włącza Zabłocki scenę IV i V Corneille'a.

Scène VI.

Fédéric, Octave.

Octave. Est-ce une illusion,
seigneur?

Scena 4.

Filip, Oktawi.

Filip. Jestże to omamienie?

Scène VII.

Laure, Fédéric, Julie,
Octave.

Fédéric.

Enfin, Madame, est-il
[possible

Que le ciel à mes maux se dé-
[clare sensible.

Scena 5.

Ciż, Eleonora i Julia.

Filip. Mamże nakoniec uwie-
rzyć, pani, że niebo ulitowane
nad niedolą moją.

O scenie VIII Corneille'a i scenie 6 Zabłockiego por. wyżej
w tekście.

Scène IX.

Fédéric, Jodelet, Octave,
Gardes.

Fédéric. Seigneur, que vous
en semble?

Acte IV, scène I.

Isabelle, Flore.

Isabelle.
Mais n'admires-tu point cette
[ame peu commune,
Qui semble être au dessus des
[traits de la fortune.

Scena 7.

Filip, Sowizdrzał, Oktawi
i żołnierze.

Filip. Co ci się, panie, zda-
je ta królowna?

Akt IV, scena 1.

Izabella, Laura.

Izabella. Nie zastanawiaż
cię ta dusza niepospolita, nad
pocisk nawet fortuny wyższa?

Scène II.

Laure, Isabelle, Julie, Flore.

Isabelle.

Qu'ai-je entendu, Madame?
Le roi vous fait brûler d'une
[honteuse flamme;

Scena 2.

Ciż, Eleonora i Julia.

Izabella. Jestże to pewne,
pani, że z woli w haniebne masz
się usidlić węzły? na cień nie-
bezpieczeństwa ustraszony król—

le'a, której odpowiada scena szósta tegoż aktu u Zabłockiego ;

Et sa vertu tremblante à l'ombre
[du danger
Plaint le sort de Rodolphe, et
[n'ose le venger?

żałuje niby Rudolfa, a mścić się
za niego serca nie ma?

Scène III.

Fédéric, Laure, Julie.

Laure.
Votre félicité doit être sans égale,
Pour vous entretenir je chasse
[une rivale.

Scène IV.

Fédéric, Laure, Jodelet,
Julie, Octave, Gardes.

Jodelet *se curant les dents,*
et parlant à ses gardes. Ces ra-
goûts m'ont semblé friands et
délicats.

Scène V.

Fédéric, Laure, Enriquer,
Jodelet, Octave, Julie,
Gardes.

Enriquer. Le roi veut vous
parler, Madame.

Scenę VI Corneille'a włączył

Acte V, scène I.

Fédéric, Octave.

Fédéric
Que ton adresse, Octave, a bien
[servi ma flamme!

Scène II.

Isabelle et Flore *dans le fond*
du théâtre, Fédéric, Octave.

Flore *à Isabelle.*

Madame, ils sont ensemble...

O scenie III por. wyżej.

Scène IV.

Le Roi, Enriquer, Sanche
Suite.

Enriquer. Sire, un ambassa-
deur au nom de la Sicile...

Scena 3.

Filip, Eleonora, Julia.

Eleonora. Dogadza się mo-
że żądaniu twojemu, panie, aby
swobodniej z tobą mówić —
pozbywam się rywalki.

Scena 4.

Ciż, Sowizdrzał, żołnierze.

Sowizdrzał *do żołnierzy,*
dłubiąc sobie zęby. Potrawy, trze-
ba się na nich nie znać, żeby je
ganić — smakowite, specjalne,
dobre.

Scena 5.

Filip, Eleonora, Alwaroz,
Sowizdrzał, Oktawi, Julia,
żołnierze.

Alwaroz. Pani, król chce
z tobą w swoim mówić gabinecie.

Zabłocki do sceny piątej.

Akt V, scena 1.

Filip, Oktawi,

Filip. O jak zrzęcnosc twoja,
nieoszacowany Oktawio, posłu-
żyła miłości mojej.

(w dalszym ciągu sceny pierwszej):

Laura *do Izabelli.*

Z sobą są razem.

Scena 4.

Król, Alwaroz, Rodryg,
Asystencya.

Alwaroz. Panie! Wielki po-
seł królestwa grenadeńskiego.

w obu scenach wchodzi Jodelet (Sowizdrzał) po obejrzeniu zamku :

Scenę V Corneille'a złączył Zabłocki z czwartą.

Scène VI.

Le Roi, Edouard, Enri que,
Sanche, Suite du Roi et
d'Edouard.

Edouard.
Sire, mon ordre est sù de votre
[Majesté.
Le prince Frédéric dont je sou-
[tiens la cause
Vous fait parler de paix et je vous
[la propose.

Scena 5.

Ciż, Infant, Rodryg i Służba
Infanta.

Infant. Królu, wiadomo ci
być musi z punktów przedugo-
dnych, jakie wypaść mogą do
pokoju podania. Król, od którego
postuję, śle ci pokój, a ja ci
mojemi zwiastuję go listy.

Scenę VII Corneille'a włączył Zabłocki do sceny piątej.

Scène VIII.

Edouard, Jodelet, Suite d'Edouard. Infant, Sowizdrzał i Asy-
stencya Infanta.

Vous me cherchez de l'oeil sans
[doute, et me voilà,
Embrassez-moi la cuisse, In-
[fant, embrassez-la.

Sowizdrzał. Żebyś sobie nie
wypatrzył oczu, tak bystro spo-
zierając po stronach, sam ci się
nawijam. Uściśnij moje nogi, in-
fancie, uściśnij.

Scène IX.

Edouard, Jodelet, Suite
d'Edouard, Un garde.

Un garde. Seigneur.
Jodelet.
Etre un Infant vous sauve cent
[nazardes;
Car me devant respect, et l'ayant
[mal gardé,
Le moindre châtime nt c'est
[d'être nazardé.

Scena 7.

Ciż, Król, Eleonora,
żołnierz.

(nb. scena X Corneille'a włączona
u Zabłockiego do siódmej).

Żołnierz. Panie!
Sowizdrzał. Gdybyś nie
był infantem i brateterskie za
tobą nie mówiłoby serce, — wi-
dzisz żołnierza — poszedłbyś do
karceresu o chlebie i wodzie na
dni trzy.

Scène dernière (XI).

Le Roi, Frédéric, Edouard,
Laure, Enri que, Sanche,
Octave, Suite.
Frédéric.

Sire, c'est trop enfin pour une
ame bien née,

Scena 8 i ostatnia.

Król, Filip, Infant, Eleo-
nora, Alwaroz, Rodryg,
Oktawi, Asystencya i So-
wizdrzał.

Filip. Królu! Ublżyłbym do-
stojeństwu naszym, gdybym się

C. Acte III, scène VIII.

Fédéric, Laure, Julie, Octave, Jodelet, Gardes.

Jodelet à Fédéric.

Par parenthese,
Je vous entens jaser ici fort
[à votre aise.
Vous fait-on de ma garde inten-
[dant, à dessein
Que quand il vous plaira j'enra-
[gerai de faim?
Mon corps, donc vous plairoit
[s'il devenoit carcasse?
Votre office est vacant, gouverneur,
[je vous casse.

Fédéric.

La princesse, Seigneur, qui
[vient ici pour vous,
Peut-être en ma faveur calmera
ce courroux.

Jodelet.

La princesse?

Fédéric.

Oui, Seigneur.

Jodelet à Laure

Vous visitez un prince,
Dont le coeur n'est couvert que
[d'une peau bien mince.

Aux yeux d'un si grand roi ca-
[cher ma destinée.
Connoissez Fédéric; et voyez en
[ce jour
S'il faut punir son crime, ou
[payer son amour.

Z. Akt III, scena 6.

Filip, Oktawi, Sowizdrzał,
Żołnierze.

Sowizdrzał do Filipa. Piękne mury, piękne sprzęty, piękne wszystko, wyjąwszy tylko ludzi, którym jak żyję nie widziałem podobnych; grzecznie mówią, grzecznie się śmieją, grzecznie kłaniają, ale zato nic wyrozumienia — a uprzejmości i miłosierdzia ani tyle co w Turkach Bisurmanach. Panie wielkorządco, zastaję cię w jakichś radości promieniach, w szeptach, w dygach, w intrygach, jakbyś nie pamiętał, że kto z kości i z ciała złożony jak prosty człowiek, mimoto że król, bożą manną ani wiatrem żyć nie może. Dotychczas, gdyby też kieliszek gorzałki, gdyby też kawałek chleba; ponieważ źle się na swoich sprawujesz wielkorządach, kasuję cię — jesteś dla mnie teraz mniej jeszcze niż froter.

Filip do Sowizdrzala. Oto królowna, panie, szła z wizytą do Waszej Królewskiej Mości. Ona twój gniew raczy dla mnie ubłagać.

Sowizdrzał. Królowna jejmość?

Filip. Tak panie.

Sowizdrzał. Królowno dobrodziejko, jesteś gościem u najmilszego dla kobiet kawalera i gdybym się tylko wyłómaczyć

dalej miał ukrywać. Jestem Filip: do wspaniałości należy twojej sądzić o sposobach obejścia się ze mną, któreby i twojej nie plamiły sławy i na mój przystały stopień i interesom obu państw dogadzały.

Pour peu que vos regards pu-
[issent l'égratigner,
C'est un coeur pantelant que vous
[ferez saigner,
Garde la fièvre après; car je me
[persuade
Que qui saigne du coeur est
[déjà bien malade.

Fédéric *bas à Laure.*

Daignez vous abaisser à le
[piquer d'amour,
Madame.

Laure *à Jodelet.*

Vos vertus sont dans
[leur plus beau jour,
Prince, et cette constance au mi-
[lieu de l'orage,
De ce que vous valez est un
[clair témoignage,
Aussi ce qui de vous s'est ici ré-
[pandu
N'a pû me dispenser de ce qui
[vous est dû.
Tant de rares exploits dont
[l'honneur sur la cause,
Tant de périls passés...

Jodelet.

Oui, j'en sai quelque chose;
Je suis fort périlleux. On dit, qu'un
[sanglier...
Mais ce n'est pas à moi de m'en
[glorifier,
L'histoire en parlera; puis telles
[vanteries
Parmi nous autres grands sont
[des forfanteries.

Laure.

Non, ce qui part de vous ne
[peut être imputé
A l'affectation de trop de vanité.
Un prince comme vous si rayon-
[nant de gloire,

umiał tak, jak zwykłem w po-
myślniejszych żołądka mojego
chwilach, ale, jak to powiadają,
głodnemu chleb tylko na myśli —
i kozioł w głodzie nie myśli
o trzodzie. Koniec końcem w ża-
łosnym czuję się być humorze.

Filip *cicho.* Racz, pani, choć
poniżeniem swoim podrażnić go
jakim słodkim słówkiem.

Eleonora. Panie, cnota twoja
w największej swojej znajduje
się teraz okazałości. Stałość umy-
słu wśród burzy i nieszczęścia,
jakiego teraz doznajesz, aż nadto
wielkim cię wydaje. Ten to odgłos
przychylny dla wielkości twojej
nie mógł mnie nie natchnąć go-
rącą chęcią, abym mu moją o-
świadczyła uprzejmość, przeby-
wszy niebezpieczeństw tyle...

So w iz drzał. To prawda, że
jeszcze mnie kołysano, a już nie
byłem szczęśliwy. Pola, lasy, bagna
mianowicie sroga bestya: dzik
odynieć. Ale nie mnie chwalić
siebie — będzie miała o tem co
gadać historia i kroniki — i kie-
dy my dokazujemy, niech się
uczone próżniaki tem zatrudnia-
ją, aby nas chwalili.

Eleonora. Świadectwo ust
twoich, panie, nie może wątpli-
wości podpadać albo mieć pozór
próżności i chluby. Król, tak jak
ty, zabarwiony sławą, zawsze
zwycięzca — zawsze wspaniały

Qui ne fait qu'entasser victoire,
 [sur victoire,
 Un prince si parfait et de corps et
 [d' esprit...

Jodelet.

Ah! Vous m'égratignez, belle
 [bouche, il suffit.
 Je vous le disois bien, mon pauvre
 [coeur pantelle;
 Et déjà devant vous ne bat plus
 [que d'une aîle.

Laure.

Je me retire donc. Adieu.

Jodelet,

Quoi tout à coup?

Laure.

Songez que pour vous voir j'ai
 [hazardé beaucoup,
 Prince; et qu'envers le roi c'est
 [me noircir d'un crime,
 Qu'oser à son insû vous mar-
 [quer mon estime.

Jodelet.

Visitez-moi du moins al-
 [ternativement,
 Ma Reine. Me voilà tout je ne
 [sai comment.

Przytaczam w końcu dla porównania scenę trzecią aktu piątego:

C. Acte V, scène 3.

Le Roi, Isabelle, Flore, San-
 che, Suite.

Le Roi.

Princesse, le ciel fait que de
 [votre infortune

w przymiotach ciała i duszy ni-
 komu nie ustępujący.

Sowizdrzał. Nikomu, nikomu, tylko napastnikom leśnym, którzy mnie podszedłszy, zdradą tu przyciągnęli jak niedźwiedzia i tobie, która niemniej zdradliwie, bo jedwabnemi słówkami na nowo tak czule krępujesz serce moje, że, gdyby nie te natrętne wielkości naszej świadki, że się człowiek nigdzie bez nich sam na sam znaleźć nie może, poznałabyś, królowo, jak droga grenadeńska latorośl zaszczipiona na gruncie Murcyi.

Eleonora. Przyjmiesz, panie, pożegnanie moje. *Chce odejść.*

Sowizdrzał. Dlaczego to tak prędko, kiedy ja się dopiero w miłosnych moich rozgarnąłem przedsięwzięciach?

Eleonora. Proszę pomyśleć, jak wiele i tak już uczyniłam dla niego; król, mój ojciec, nie miałby mnie za usprawiedliwioną, gdyby się dowiedział o tym szacunku, którego upewnienie łaskawie odemnie przyjąć raczyłeś.

Sowizdrzał. Ale się przecie nie raz ostatni widzimy. Inaczej lepiej było nie przychodzić i nie drażnić. Adieu, moja królowo.

Z. Akt V, scena 3.

Król, Izabella, Laura, Rodyg, Asystencya.

Król. Niebo mi jest świadkiem, że nieszczęścia twojego boleść jest mi wspólna. Kocha-

Avec vous aujourd'hui la douleur
 [m'est commune.
 Rodolphe m'étoit cher, et 'avois
 [prétendu
 Que le sang satisfit à son sang
 [répandu;
 Mais si sa triste mort me pousse
 [à la vengeance,
 Le péril de l'état m'en met dans
 [l'impuissance;
 Et mon peuple alarmé semble me
 [condamner
 A recevoir les loix que je pensois
 [donner.

Isabelle.

Sire, quoi que je doive à l'
 [intérêt d'un frere,
 Je dois plus à mon roi, seul je
 [le considere;
 Et croirois de ma gloire obscur-
 [cir tout l'éclat,
 Refusant mon injure au bien de
 [son état.

Le Roi.

Non, je n'accepte point la paix
 [qui m'est offerte,
 A moins que Frédéric répare votre
 [perte,
 Il le peut, il le doit; mais le dé-
 [direz-vous,
 Si vous ôtant un frere, il vous
 rend un époux?
 Quoique son attentat mérite votre
 [haine,
 Son aigreur doit céder à l'es-
 [poir d'être reine;

Et l' hymen qui vous porte à cet
 [illustre rang,
 Efface votre injure au défaut de son
 [sang.

Isabelle.

Quand j' aurois fait paroître une
 [ame assez légère

łem Rudolfa i pomstę za przela-
 ną krew jego liczyłem w naj-
 pierwsze obowiązki.

Ale, jeżeli śmierć ta wiedzie
 mnie do pomsty, niebezpieczeń-
 stwo państwa serce mi krępuje.
 Lud mój przestraszony zdania
 jest tego, abym ja, który powi-
 nienbym był wskazywać warun-
 ki pokoju, szukał ich teraz od nie-
 przyjaciela.

Izabella. Jakieżkolwiek są
 dla brata obowiązki siostry, win-
 nam nierównie więcej tobie, Naj-
 jaśniejszy Panie. Złą zapewne by-
 łabym obywatelką, gdybym się
 wzbraniała powszechnemu dobru
 osobistej poświęcić urazy.

Krół. Pokój jako nieuchronny
 tańczyć musi, ale go nie podpiszę
 póty, aż Filip krzywdę twoją
 nagrodzi — może to uczynić
 i powinien, chcę jednak pierw
 twoją myśl zbadać. Czy pozwo-
 lisz, aby ci stratę brata nagrodił
 daniem małżonka? Moje zdanie
 jest takie: lubo zabójstwo Filipa,
 na twoim popełnione bracie, two-
 jej warte jest nienawiści, to prze-
 cie może ustąpić nadziei, że zo-
 staniesz królowną.

Izabella. Gdybym też naj-
 większą umysłu pokazała niesta-
 łość w obraniu sobie za męża

Pour faire mon époux de l'assassin
 [d'un frere;
 Quand mon coeur deviendrait
 [assez lâche, assez bas,
 L'intérêt de l'état ne le souffriroit
 [pas.
 Assez et trop long-temps une
 [funeste guerre
 Par de longues horreurs désolé
 [cette terre;
 Il est temps que la paix, étouf-
 [fant vos discords,
 Etale dans ces lieux ses plus char-
 [mans trésors;
 Mais pour ne craindre plus qu'
 [aucun trouble renaisse,
 faut que Frédéric épouse la
 [princesse;
 Et que par cet hymen vos deux
 [sceptres unis
 Rendent cette paix ferme, et tous
 nos maux finis.

Le Roi.

Cependant la Sicile auroit cet
 [avantage
 D'avoir porté sur vous les effets
 [de sa rage;
 Et quand il fant conclure un ac-
 [cord glorieux,
 Sur ce qu'elle vous doit je fer-
 [merois les yeux?

Isabelle.

Enfin si vous jugez que pour
 [y satisfaire,
 Elle me doit rendre un époux
 [pour un frere,
 Si le traité de paix me force à l'ac-
 [cepter,
 L'infant seul est celui que je
 [puisse écouter.

Le Roi.

L'infant! Quelle raison à ce
 [choix vous engage?

Isabelle.

Vous pourrez de lui-même en
 [savoir davantage,

zabójcy bratowskiego, gdyby serce
 moje aż do największej doszło
 nikczemności, interes przecież
 państwa tegoby nie dozwalał.

Długa i dosyć okropna wojna
 niszczyła tę ziemię.

Czas już, aby pokój, utłumia-
 jąc sąsiedzkie niesnaski, powró-
 cił stroskanym mieszkańcom żą-
 daną swobodę.

Ale najlepiej będzie, gdy Filip
 naszą poślubi sobie królowną,
 niech tem małżeństwem dokona(?)

Krół. Jednąc tak słodkie
 poddanym moim korzyści, miał-
 bym ciebie zostawić jedną nie-
 szczęśliwą i w krzywdzie swojej
 nienagrodzoną?

Isabella. Nareszcie, jeśli jest
 przyzwoite, aby Grenada, moją
 nagradzając mi krzywdę, oddała
 męża za brata, jeżeli traktat po-
 koju do tego mnie przynagli,
 jeden jest tylko infant, którego-
 bym może słuchała propozycji.

Krół. Infant? Jakież masz po-
 wody?

Isabella. Możesz ich królu,
 od niego samego dowiedzieć się
 lepiej, w ustudze Filipa ukrywa

Pour servir Frédéric il cache sa on wielkość swoją; ukaże ci się
[grandeur; w charakterze pośła. Ale nadto
Et vous le trouverez dans son już powiedziałem. Pozwól, panie,
[ambassadeur. abym folgując zawstyżeniu mo-
J'en ai trop dit peut-être, et ma jemu odeszła do siebie. *Odchodzi.*
[rougeur me chasse.

Elle rentre.

Le Roi à *Sanche*.

Admire où me réduit ma nou- Król do *Rodryga*. Patrz! nowe
[velle disgrace. nieszczęście moje! Gdy zamyślam
Lorsque je pense rompre un hy- zerwać małżeństwo córki mojej,
[men que je crains, którego się lękam, nadspodziewa-
Un obstacle imprévu s'oppose na przeszkoda rwie osnowę rze-
[à mes desseins; czy i projekt przez Izabellę upada.

J'en voi par cet aveu le projet [inutile.

Przytoczone wyjątki wystarczają w zupełności do scharakteryzowania *Sowizdrzała Zabłockiego*: jest to niewolnicza przeróbka z wieloma tylko jego dodatkami lub skróceniami, niezawsze szczęśliwemi. W całym opracowaniu znać widoczny pośpiech — była to niezawodnie przeróbka, której musiał dostarczyć w terminie, koniecznie potrzebna do wystawienia, stąd nie mógł jej należycie wygładzić. Świadczy o tem zarówno forma prozaiczna, jakoteż pewna niedbałość stylistyczna, której nie można zwać wyłącznie na karb przepisywacza rękopisu.

W porównaniu z oryginałem wywoływa *Sowizdrzał* mniejsze wrażenie głównie także wskutek tego, że *Zabłocki* niepotrzebnie obniżył komizm *Corneille'a* niefortunną częstokroć rubasnością.

W tym związku muszę jeszcze zaznaczyć, że *Chmielowski* niesłusznie wini *Zabłockiego* za liczne nieprawdopodobieństwa *Sowizdrzała*: przejął je tłumacz z oryginału; tak samo nie są też jego własnością częste wycieczki przeciw władzy królewskiej w duchu idei równości ludzi, o czem znów wspomina *Chmielowski* z uznaniem.

Oprócz przeróbki *Le geolier de soi-même* przełożył *Zabłocki* jeszcze drugi utwór *Tomasza Corneille'a*: *Le Berger extravagant*, *Pastorale burlesque* p. t. *Pasterz szalony*, komedia pasterska w pięciu aktach. *Wolne przełożenie z Tomasza Kornela*¹⁾.

Komedia *Corneille'a* powstała pod wpływem znanego romansu realistycznego: *Le berger extravagant* (1627), który

¹⁾ Dzieła *Franciszka Zabłockiego* wydane przez *F. S. Dmochowskiego*, Warszawa 1830, tom V, s. 1—163.

wyszedł z pod pióra Karola Sorela (1602—1674)¹⁾. Wywołany Don Kiszotem Cervantesa, z wyraźnymi też śladami zależności od tego dzieła, jest romans Sorela parodią nie tylko romansów pasterskich, lecz także ciętą satyrą romansów idealistycznych. Mimo znacznych wad w kompozycji, wynikłych przedewszystkiem z niezbyt szczęśliwego zastosowania motywów Don Kiszota do odmiennych stosunków francuskich, ma *Le berger extravagant* w twórczości Sorela wielkie znaczenie jako dosadna krytyka wypaczonego romansu francuskiego. O ważności zresztą romansu tego świadczy także kilka utworów pod wpływem jego powstałych, między innymi komedia Corneille'a: *Le berger extravagant*, przeróbka niezbyt udatna. Corneille wprowadza wprawdzie także pasterza Ludwika, który pod wpływem rozczytywania się w romansach pasterskich postanawia zostać pasterzem, przybrawszy imię Lysisa, popełnia jednak ten błąd, że inne postaci jego utworu postępują tak samo jak Lysis, albowiem pomimo tego, że go wyśmiewają, naśladują jego szaleństwa; niepotrzebnie nadto główną treść komedii Corneille'a wypełniają przygody kilku par miłosnych, przysłaniając w ten sposób jej tendencję. Także zmiana zakończenia jest niefortunnym pomysłem Corneille'a, Lysis bowiem pozostaje przy swych śmiesznościach, podczas kiedy w romansie Sorela starania przyjaciół Lysisa odnoszą pożądaną skuteczną zmianę, leczą go bowiem z jego szaleństwa. Dla nieznanego romansu Sorela musi wydać się przeróbka Corneille'a dziwną, niezrozumiałą wskutek niefortunných pomysłów. Mimoto jednak wywarła i ona pewien wpływ: przerobił ją bowiem wnet po jej ukazaniu się Andrzej Gryphius (1616—1664) p. t. *Der schwärrende Schäfer*, nie przeczuwając zupełnie, że ma do czynienia z przeróbką: komedia jego nie ma też większego znaczenia — po raz drugi przetłómaczył ją na język polski Franciszek Zabłocki.

I Zabłocki nie zdawał sobie zupełnie sprawy, że przekłada utwór nieoryginalny: przekład jego nie odstępował prawie od oryginału, jakkolwiek Zabłocki przeprowadził pewne, drobne jednak zmiany. Starał się przedewszystkiem nadać tłumaczeniu swemu koloryt swojski, wspomina więc o Karpatach (s. 86), Wислоce (s. 87), w innym znów miejscu o tańcach: krakowiaku, kozaku i mazurku (s. 130); na tem jednak poprzestaje, pozostawiając wszystkie nazwy cudzoziemskie osób występujących, o właściwym więc zlokalizowaniu komedii nawet mowy być nie może. Ponadto przeprowadził jeszcze Zabłocki drugą zmianę, rozszerzywszy tekst oryginału śpiewami, których u Corneille'a mamy tylko dwa (s. 421

¹⁾ F. Bobertag, *Ch. Sorel's Hist. com. de Francion und Berger extravagant* (*Zeitsch. f. neufrz. Sprache und Litt.* III (1882), 2, 228—258). H. Koerting, *Geschichte des französischen Romans, im XVII Jahrhundert*, Berlin, 1891, II, 70—101.

i 482), u Zabłockiego oprócz tych dwu (s. 41 i 150) jest jeszcze dziewięć śpiewów zupełnie nowych (s. 3, 23, 48, 72, 76, 106, 114, 120, 161), ale i ta zmiana nie wpływa wcale na budowę komedyi, gdyż układ scen, rozdzielenie myśli między mówiących, cała intryga, wszystko przeprowadzone według Corneille'a.¹⁾

Dla scharakteryzowania przekładu przytaczam opowiadanie Adryana o powodach szaleństwa Lyzisa (akt I, scena 3):

Corneille.

Clarimond.

Tandis qu'il rêve seul, de grace,
[apprenez-moi
Le principe caché du trouble où
[je le voi?
J'en trouve les accès d'une étran-
[ge nature.

Adrian.

C'est le fruit d'une vaine et
[maudite lecture.
Son pere étoit marchand et
[bourgeois de Paris,
Qui, se voyant du bien, n'eut
[d'yeux que pour ce fils.
Ainsi, faisant dessein de le pour-
[voir d'office,
Pour lui former l'esprit trop sim-
[ple et sans malice,
Il le mit à l'étude, où tout ce
[qu'il apprit
Ce fut à renverser le peu qu'il
[eut d'esprit,
Il ne lut que romans, en crut les
[impostures,
Admira des bergers toutes les
[aventures,
Et son foible cerveau fut bien-
[tôt démonté
Par ces contes en l'air d'amour
[et de beauté.
En moins d'un an ou deux il s'en
coëffa de sorte,
Que dès-lors il voulut prendre
[l'habit qu'il porte ;

Zabłocki s. 17 i nn.

Klarymont.

Wielkie prawdziwie! ale skąd
[to pomieszanie?

Adryan.

Przekłete, nieszczęśliwe, roman-
[sów czytanie.
Stryj mój a ojciec jego, nie ma-
[jąc dość na tym
Zostawić syna równie, jak sam
[był bogatym
Mieszczaninem i kupcem, chciał
[mu na czas dalszy
Obmyśleć los niewiedzieć jakiś
[okazałszy,
Właśnie się wydarzyło pod te
[nasze lata,
Zeszła jutrzienka nauk, tuż za nią
oświata,
A za oświatą moda powszechna,
[od której
Wprowadzon został do szkół
[kurs literatury,
Na ten go ojciec posłał; młodzież
[jak ćma leci
Na to co błyszczący; jemu wpadli
[w smak poeci
I romanse, zaczął je czytać i pruć
[głową,
Te są przyczyny głupstwa jego
[początkowe.

¹⁾ Tylko w akcie pierwszym trzecią scenę rozdziela Zabłocki na dwie, w akcie zaś trzecim łączy scenę 7 i 8 w jedną.

On avoit beau le vaincre à force	
	[de raisons,
Toujours une houlette, et toujours	
	[des moutons.
Ainsi donc plus d'étude, et moins	
	[encor d'office ;
Mais, quoiqu'il persistât toujours	
	[dans son caprice,
Ce fut bien pis encor quand son	
	[pere mourut.
Le roman de l' Astrée en ce	Dobila go i Astrea; w czem ro-
	[temps-là parut,
Où lisant les débats d'Hylas, et	Czytając ją, stracił go zupełnie,
	[de Silvandre,
Comme en cette matière il a le	Dom opuścił i uszedł.
	[cerveau tendre,
Voulant être leur juge, et les ouïr	
	[de près,
Il conclut son départ pour aller	
	[en forêts...

W ten sposób już to rozszerza już to skraca Zabłocki oryginał: skrócenia nie zawsze wychodzą na korzyść tłumaczenia, jak przekonywa o tem przytoczony wyjątek, w którym Zabłocki niepotrzebnie, ze szkodą dla treści poopuszczał szczegóły bardzo ważne. W porównaniu jednak z przeróbką Sowizdrzała stoi Pasterz szalony o całe niebo wyżej: przekład, dokonany również wierszem, jest istotnie udatny, poetyczny, opracowany z wielką starannością.

Szkoda tylko, że tłumacz przełożył rzecz tak mało wartościową, jaką jest właśnie komedia Corneille'a: publiczność polska współczesna z pewnością nie rozumiała zawartych w niej alluzji, nie miała bowiem nawet wyobrażenia o stosunkach tak obcych — na próżno więc poszedł trud tłumacza.

Lwów.
